

Міжнародна економіка

Константія ДАРВІДУ

**ВНЕСОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ
ДО ЗРОСТАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ГРЕЦІЇ**

Резюме

Проаналізовано безпосередній вплив факторів на зайнятість у розрізі трьох секторів, пов'язаних із туристичним сектором у Греції (авіатранспорт, готелі та ресторани, сектор відпочинку), методами регресійно-кореляційного аналізу; побудовано моделі, які враховують вплив кількості ночей, проведених нерезидентами в готелях, зростання експорту туристичних послуг, зростання ВВП, інфляції, динаміку реального ефективного валютного курсу, зростання видатків мешканців ЄС на туризм.

Ключові слова

Міжнародний туризм, грецький туризм, розвиток, зайнятість, динаміка ВВП, показники інфляції та валютного курсу авіатранспорт, готелі та ресторани, сектор відпочинку.

Класифікація за JEL: L830, O140, F430, F310, E240.

© Константія Дарвіду, 2014.

Дарвіду Константія, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

У ЄС-28 визначилися у вересні 2014 р. на 10,1 % і зафіксувалися найнижчі рівні безробіття в Німеччині (5 %) та Австрії (5,1 %), але найвищі рівні залишилися в Греції (26,4 %) і в Іспанії (24 %). Збільшення в'їзного туризму в Греції може привести до створення нових робочих місць, і туристична індустрія може стати провідним сектором в боротьбі з безробіттям у наступні роки. Уперше за період кризи рівень безробіття в Греції від 27,8 % у вересні 2013 р. знизився на 26,4 % у липні 2014 р., що свідчить про тенденції уповільнення безробіття і безпосередній вплив туристичного сектора у зв'язку зі збільшенням в'їзного туризму в Грецію в 2014 р. [1]. Європейська комісія в листопаді 2014 прогнозувала вихід з кризи грецької економіки в 2014 році з 0,6 % зростанням грецької ВВП у 2014 році, 2,9 % у 2015 році і 3,7 % у 2016 році [2].

Наступні дослідники були залучені в дослідження про роль туризму в економіці зростання і зростання зайнятості в Греції: Buhalis D., Dritsakis N., Dritsaki Chaido, Ivanov Stanislav, Leontidou L., Riley Michael, Szivas Edith, Craig Webster та інші [3-7].

Далі ми розглянемо внесок міжнародного туризму до зростання зайнятості в Греції. У таблиці 1 показано динаміку зайнятості, яку забезпечує туристичний сектор Греції безпосередньо в цьому ж секторі (прямий внесок) або опосередковано в інших секторах через створення додаткового попиту на товари та послуги інших секторів (разом із прямим внеском це становить повний внесок) – у 2000–2012 роках.

Оскільки для проведення достатньо надійного регресійно-кореляційного аналізу факторів зайнятості потрібний більший період часу, ми використовуємо інші дані щодо зайнятості – з Євростату за іншою класифікацією по секторах. У додатку (табл. А1) [9] вказано показники зайнятості (залежні змінні) та інші показники (потенційні фактори зайнятості) та джерела даних для них. Усі показники за винятком реального ефективного курсу розглядаються як показники зростання порівняно з попереднім роком. Якщо не вказано інакше, усі показники взято по Греції.

Як показники зайнятості в секторі міжнародного туризму умовно розглядаємо зайнятість у таких сферах:

- авіатранспорт (переважна більшість міжнародних туристів прибуває в Грецію авіатранспортом);
- готелі та ресторани;
- сектор відпочинку (у тому числі туристичні агенції та оператори; творча, мистецька та розважальна діяльність; бібліотеки, музеї та інші культурні заклади; ігорні заклади; спортивні та інші відпочинкові заклади).

Таблиця 1

Роль туристичного сектору в забезпеченні зайнятості в Греції

Рік	Прямий внесок		Повний внесок	
	тис. осіб	% зростання	тис. осіб	% зростання
2000	347,6		788,3	
2001	341,7	-1,69735	796,6	1,052899
2002	340,9	-0,23412	796,2	-0,05021
2003	327,6	-3,90144	776,3	-2,49937
2004	325,8	-0,54945	785,3	1,159346
2005	360,9	10,77348	855,1	8,888323
2006	371	2,798559	885,6	3,566834
2007	365,4	-1,50943	878,2	-0,83559
2008	361,5	-1,06732	854,4	-2,71009
2009	331,9	-8,18811	798,6	-6,5309
2010	345,3	4,037361	786	-1,57776
2011	329	-4,72053	720,6	-8,32061
2012	330,6	0,486322	688,8	-4,41299

Джерело: за даними SETE, UNWTO [8].

Як показники зайнятості в суміжних із туризмом секторах ми розглядаємо зайнятість у таких секторах:

- сільське господарство; виробництво продукції харчування і напоїв (оскільки це, у тому числі, забезпечення харчування туристів – постачання для ресторанів тощо);
- виробництво одягу (у тому числі хутряного одягу, купівля якого є важливим фактором попиту на туристичні послуги у Греції);
- енерго- і водопостачання (у тому числі для готелів);
- будівництво (у тому числі готелів та інфраструктури);
- оптова та роздрібна торгівля (крім транспортних засобів);
- наземний і водний транспорт (які меншою мірою, ніж авіатранспорт, задіяні в перевезенні саме іноземних туристів).

Звичайно, слід розуміти, що не всі зайняті у вищевказаних секторах обслуговують саме міжнародних туристів.

Як потенційні фактори зайнятості в секторі міжнародного туризму ми розглядаємо інші показники туристичного сектору та інші показники Греції, а також окремі показники ЄС та світу.

Як потенційні фактори зайнятості в суміжних із туризмом секторах ми розглядаємо показники зайнятості та інші показники туристичного сектору Греції та ЄС.

Для початку ми розраховуємо коефіцієнти кореляції між залежними змінними та потенційними факторами для двох варіантів часового лагу (за період 1990–2013 рр. або короткий проміжок часу у випадку відсутніх даних):

- лаг 0 років (залежна змінна і потенційний фактор одного року);
- лаг 1 рік (залежна змінна поточного року і потенційний фактор попереднього року).

Самі по собі показники зайнятості у сфері міжнародного туризму слабо корелюють один з одним. Виняток становить лише кореляція між зростанням зайнятості в готелях і ресторанах та зростанням зайнятості у сфері відпочинку (0,52 %).

Як бачимо з коефіцієнтів кореляції в таблицях 2 і 3, попередньо можна визначити фактори, що впливають на зайнятість у сфері міжнародного туризму.

Таблиця 2

Кореляція показників зайнятості туристичного сектору з розглянутими потенційними факторами (лаг – 0 років)

Фактор	Зростання зайнятості в авіа-транспорті	Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	Зростання зайнятості в секторі відпочинку
Зростання експорту туристичних послуг	0,27	0,13	0,03
Зростання імпорту туристичних послуг	0,13	0,16	-0,04
Зростання кількості готелів	-0,12	0,10	-0,09
Зростання кількості номерів у готелях	-0,30	0,04	-0,02
Зростання кількості ліжко-місць у готелях	-0,29	0,03	-0,03
Зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами	0,52**	-0,07	-0,10
Зростання кількості прибуття іноземних туристів	0,43*	0,40	0,09

Фактор	Зростання зайнятості в авіа-транспорті	Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	Зростання зайнятості в секторі відпочинку
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи	0,70**	0,55*	0,02
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу	0,75**	0,62**	-0,01
Зростання видатків мешканців ЄС на туризм	-0,13	0,20	0,49**
Зростання дефіциту державного бюджету	0,17	0,15	0,01
Зростання прямих іноземних інвестицій	0,14	-0,34	-0,22
Зростання ВВП	-0,19	0,34	0,31
Зростання споживання уряду	-0,24	0,33	0,19
Зростання валових інвестицій	0,06	0,30	0,32
Зростання цін	0,36	0,52**	0,23
Зростання інфляції	-0,07	-0,08	0,08
Зростання поточних трансфертів з-за кордону	0,06	0,16	0,27
Зростання реального ефективного валютного курсу відносно 2005 р.	-0,03	-0,56**	-0,22
Зростання доходів бюджету, крім грантів	0,15	0,04	0,02
Зростання субсидій та інших трансфертів із бюджету	0,25	0,36	0,13
Зростання податкових доходів	0,05	0,11	-0,01
Зростання частки податків у доходах бюджету	-0,02	-0,09	-0,13
Зростання частки прямих податків у доходах бюджету	-0,33	0,28	0,04
Зростання ВВП світу	-0,09	-0,11	-0,01
Зростання ВВП ЄС	-0,16	0,14	0,19

Примітка тут і далі знаком * позначені коефіцієнти кореляції з рівнем значущості < 0,1; ** – <0,05.

Таблиця 3

**Кореляція показників зайнятості туристичного сектору
з розглянутими потенційними факторами (лаг – 1 рік)**

Фактор	Зростання зайнятості в авіа-транспорті	Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	Зростання зайнятості в секторі відпочинку
Зростання експорту туристичних послуг	-0,08	0,59**	0,08
Зростання імпорту туристичних послуг	-0,04	0,21	-0,22
Зростання кількості готелів	-0,09	-0,29	-0,51**
Зростання кількості номерів у готелях	-0,16	-0,14	-0,26
Зростання кількості ліжок-місць у готелях	-0,16	-0,16	-0,26
Зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами	-0,06	0,11	-0,11
Зростання кількості прибуття іноземних туристів	-0,16	0,33	0,17
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи	-0,08	0,13	0,23
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу	-0,19	-0,12	0,13
Зростання видатків мешканців ЄС на туризм	-0,04	-0,14	-0,15
Зростання дефіциту державного бюджету	0,23	0,00	0,14
Зростання прямих іноземних інвестицій	-0,26	0,04	-0,07
Зростання ВВП	-0,10	0,48**	0,27
Зростання споживання уряду	0,03	0,24	0,06
Зростання валових інвестицій	-0,19	0,15	0,22
Зростання цін	0,34	0,49**	0,10
Зростання інфляції	-0,02	-0,39*	-0,14
Зростання поточних трансфертів з-за кордону	0,04	-0,01	0,33

Фактор	Зростання зайнятості в авіа-транспорті	Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	Зростання зайнятості в секторі відпочинку
Зростання реального ефективного валютного курсу відносно 2005 р.	-0,06	-0,58**	-0,30
Зростання доходів бюджету крім грантів	0,29	-0,05	0,01
Зростання субсидій та інших трансфертів з бюджету	0,15	-0,29	0,02
Зростання податкових доходів	0,38	0,09	-0,05
Зростання частки податків у доходах бюджету	0,19	0,13	0,22
Зростання частки прямих податків у доходах бюджету	0,22	0,16	-0,11
Зростання ВВП світу	-0,03	0,15	0,19
Зростання ВВП ЄС	-0,05	0,33	0,29

На зростання зайнятості в авіатранспорті позитивно впливають:

- зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами;
- зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європі;
- зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу;
- зростання кількості прибуття іноземних туристів.

Усі фактори діють без часового лагу. Як бачимо, на зайнятість в авіатранспорті впливають не вартісні, а натуральні показники динаміки розвитку туристичного сектору. Оскільки зростання частки прибуття іноземних туристів у Європі та світі відомі з використаних нами джерел лише з 2001 року, і вони істотно корелюють із собою та зростанням прибуття іноземних туристів, то ми далі не будемо їх використовувати для регресійного аналізу, незважаючи на вищий коефіцієнт кореляції.

На зростання зайнятості в готелях і ресторанах позитивно впливають:

- зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу;
- зростання цін (без часового лагу і з лагом 1 рік) – можливо, дефляційні тенденції та скорочення грошової маси є негативними факторами;

- зменшення реального ефективного валютного курсу (без лагу і з лагом 1 рік) – імовірно, курсова динаміка євро суттєво впливає на зайнятість: дороге євро негативно впливає на зайнятість;
- зростання експорту туристичних послуг (лаг 1 рік);
- зростання ВВП (лаг 1 рік);
- зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи;
- зменшення інфляції (лаг 1 рік) – її напрям впливу суперечить впливу динаміки цін.

На зростання зайнятості в готелях і ресторанах позитивно впливають:

- зростання видатків мешканців ЄС на туризм (іноземні туристи до Греції прибувають переважно з ЄС);
- зменшення кількості готелів (лаг 1 рік), – що є суперечливим з теоретичної точки зору.

Як бачимо, на зайнятість у туристичному секторі фактично не впливають величина готелів (номери, ліжко-місця), показники державного бюджету, динаміка загальних чи іноземних інвестицій в економіку (усю економіку, а не конкретно інвестиції в туристичний сектор), поточні трансферти з-за кордону, економічне зростання в ЄС чи світі.

Враховуючи результати кореляційного аналізу, побудуємо далі регресійні моделі для динаміки зайнятості у туристичному секторі. У формулах моделей, нижче від коефіцієнтів, вказано t-статистику для відповідних коефіцієнтів регресії (* – означає, що коефіцієнт умовно значущий за рівня значущості, меншого від 0,10; ** – значущий за рівня значущості, меншого від 0,05; *** – істотно значущий за рівня значущості, меншого від 0,01).

Модель для зайнятості в авіатранспорті (коефіцієнт детермінації 0,56), розрахована за період 1995–2012 рр.:

$$ATE_t = -0,1436 + 1,964N - 0,536ATE_{t-1}, \quad (1)$$

(-0,03) (-3,29)*** (3,11)***

де ATE – зростання зайнятості у авіатранспорті у році t , %;

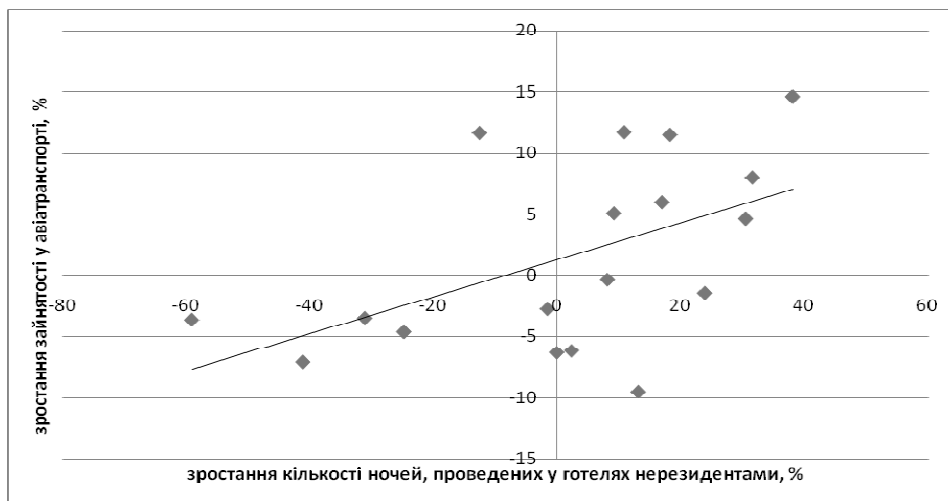
N – зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами, %.

Тобто, збільшення кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами, на 1 % приводить до збільшення зайнятості в авіатранспорті майже на 2 %. Ми включили до регресії зростання зайнятості в авіатранспорті в попередньому році також як фактор, враховуючи, що інакше залишки в регресії не будуть незалежними один від одного. На рис. 1 показано діаграму розсіювання, яка показує залежність між зростанням кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами, і зростанням зайнятості в авіатранспорті.

Рисунок 1

Залежність між зростанням кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами, і зростанням зайнятості в авіатранспорті

Перша модель для зайнятості в готелях і ресторанах (коефіцієнт детермінації 0,68), розрахована за період 1993–2012 рр.:

$$HRE_t = -3,863 + 0,137TE_{t-1} + 0,528GDP_{t-1} + 0,806P_t, \quad (2)$$

(-2,77)**
(3,17)***
(2,40)**
(3,57)***

де HRE_t – зростання зайнятості в готелях і ресторанах у році t , %;

TE_{t-1} – зростання експорту туристичних послуг попереднього року, %;

GDP_{t-1} – зростання ВВП попереднього року, %;

P_t – зростання цін (інфляція) у році t , %.

Тобто, зростання експорту туристичних послуг на 1 % наступного року приводить до збільшення зайнятості в готелях і ресторанах майже на 0,14 %. Збільшення ВВП на 1 % наступного року приводить до збільшення зайнятості в готелях і ресторанах майже на 0,5 %. Збільшення цін на 1 % приводить до збільшення зайнятості в готелях і ресторанах у тому ж самому році майже на 0,8 %.

Візуально залежність між залежною змінною та факторами представлено на рис. 2, 3, 4.

Рисунок 2

Залежність між зростанням експорту туристичних послуг і зростанням зайнятості в готелях і ресторанах

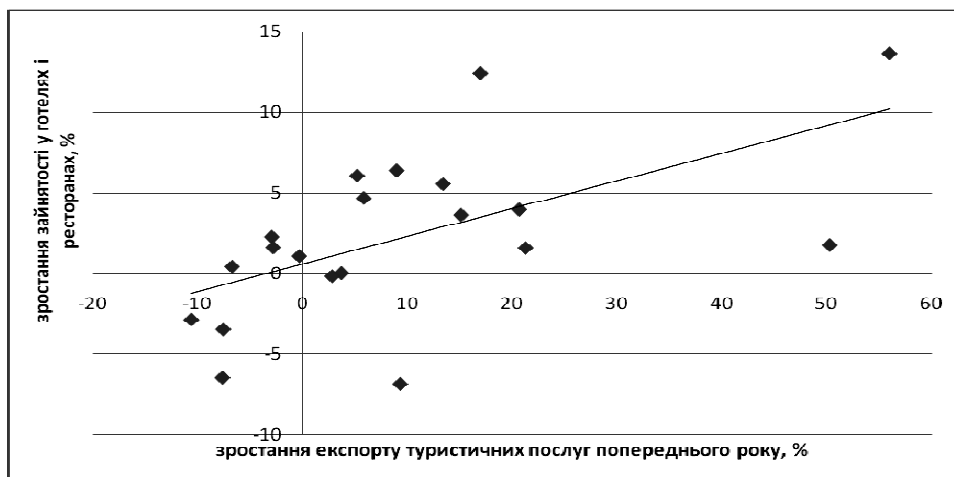

Рисунок 3

Залежність між зростанням ВВП і зростанням зайнятості в готелях і ресторанах

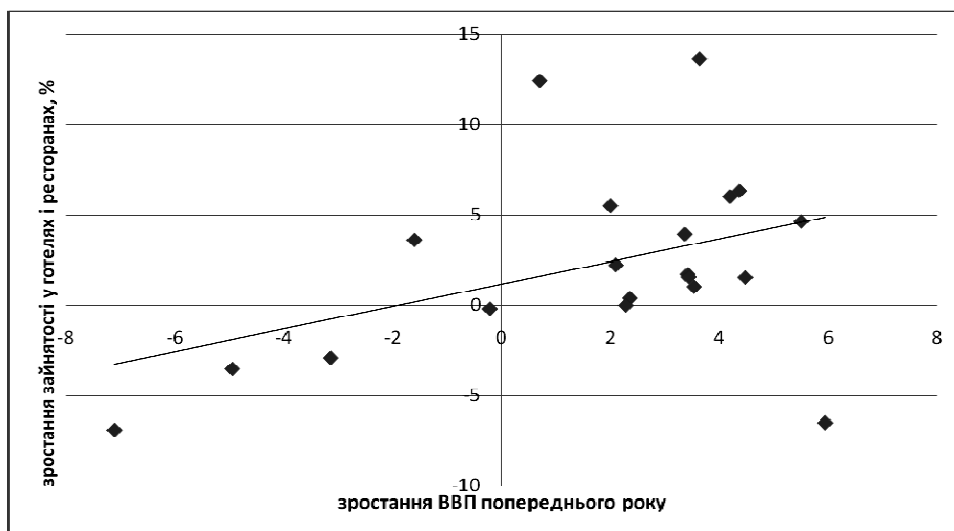
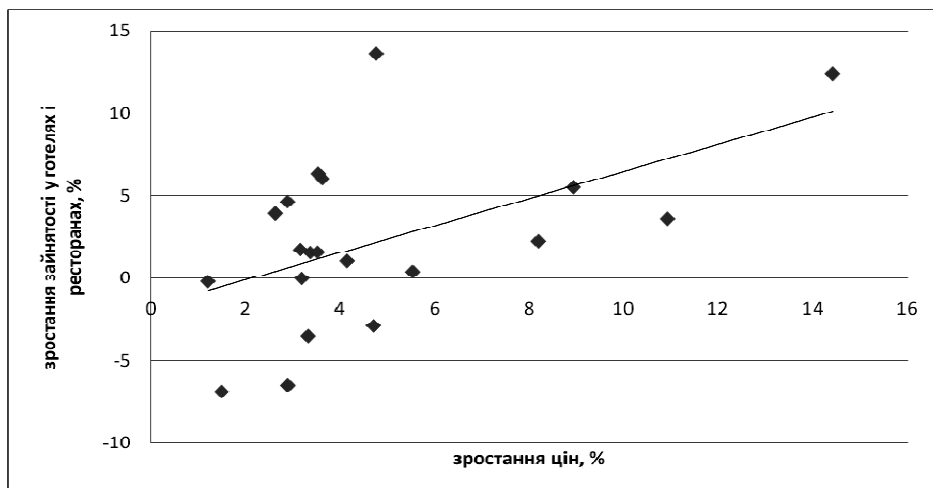

Рисунок 4

Залежність між зростанням цін і зростанням зайнятості в готелях і ресторанах

Друга модель для зайнятості в готелях і ресторанах (коефіцієнт детермінації 0,31), розрахована за період 1993–2012 рр.:

$$HRE = 48,166 - 0,469REER, \quad (3)$$

(2,99)***   (-2,86)**

де HRE – зростання зайнятості в готелях і ресторанах, %;

$REER$ – зростання реального ефективного валютного курсу (порівняно з 2005 роком), %.

Тобто, зростання реального ефективного валютного курсу євро на 1 % призводить до зменшення зайнятості в готелях і ресторанах майже на 0,5 %. На рис. 5 показано діаграму розсіювання, яка показує залежність між зростанням реального ефективного валютного курсу і зростанням зайнятості в готелях і ресторанах.

Модель для зайнятості в секторі відпочинку (коефіцієнт детермінації 0,24), розрахована за період 1996–2012 рр.:

$$RE_t = -2,710 + 0,527TEEU, \quad (4)$$

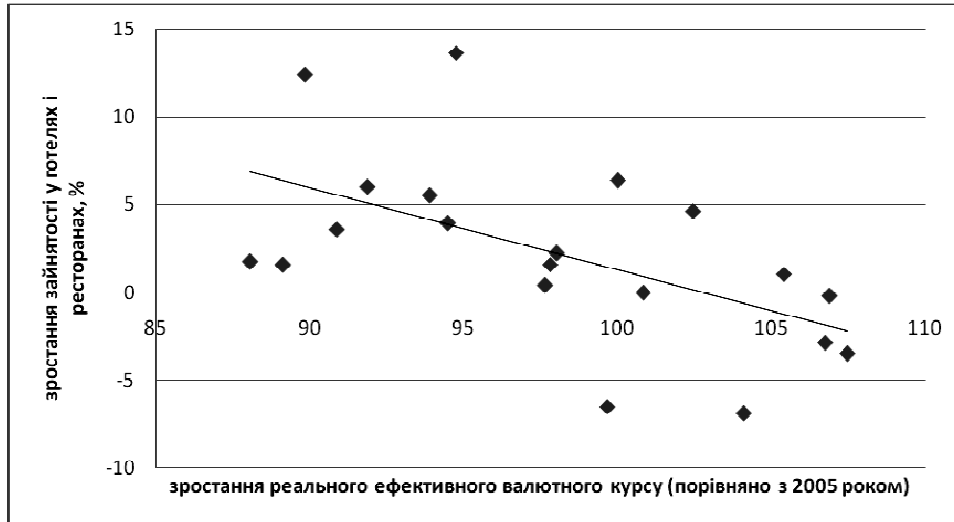
(-1,25)   (2,15)**

де RE – зростання зайнятості у секторі відпочинку у році t , %;

$TEEU$ – зростання видатків мешканців ЄС на туризм, %.

Рисунок 5

Залежність між зростанням реального ефективного валютного курсу і зростанням зайнятості в готелях і ресторанах

Тобто, збільшення витраток мешканців ЄС на туризм (в усіх країнах) на 1 % приводить до збільшення зайнятості в секторі відпочинку в Греції на 0,5 %. На рис. 6 представлено діаграму розсіювання, яка показує залежність між зростанням витраток мешканців ЄС на туризм і зростанням зайнятості в секторі відпочинку.

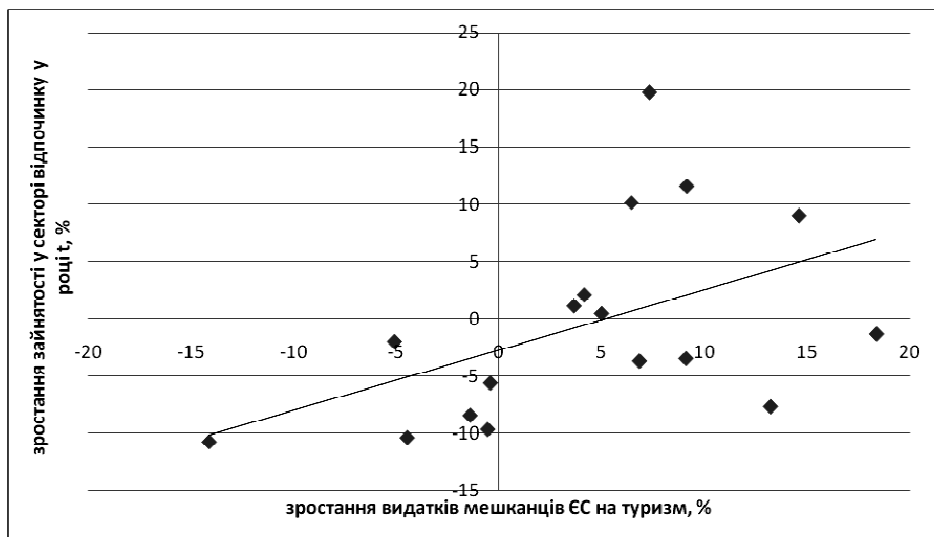
Далі, з коефіцієнтів кореляції в таблицях 4 і 5 попередньо можна визначити такі фактори, що діють на зайнятість у суміжних із туризмом секторах.

Не було знайдено статистичного значущого впливу показників туристичного сектору на зайнятість у сільському господарстві Греції.

Зростанню зайнятості в харчовій промисловості сприяє зростання імпорту туристичних послуг, а з лагом 1 рік – зменшення кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами. Але обидва ці зв'язки важко пояснити з теоретичної точки зору.

Рисунок 6

Залежність між зростанням витраток мешканців ЄС на туризм і зростанням зайнятості в секторі відпочинку

Таблиця 4

Кореляція показників зайнятості суміжних із туризмом секторів із факторними показниками туристичного сектору (лаг – 0 років)

Фактор	Зростання зайнятості в сільському господарстві	Зростання зайнятості в харчовій промисловості	Зростання зайнятості у виробництві одягу	Зростання зайнятості в енергопостачанні	Зростання зайнятості у водопостачанні	Зростання зайнятості в будівництві	Зростання зайнятості в оптовій торгівлі	Зростання зайнятості в роздрібній торгівлі	Зростання зайнятості в наземному транспорті	Зростання зайнятості у водному транспорті
Зростання зайнятості в авіатранспорті	0,27	0,12	0,13	0,43*	-0,15	0,04	-0,13	-0,06	-0,05	0,30
Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	0,15	0,27	0,53**	0,06	-0,05	0,75**	0,42*	0,49**	-0,08	0,05

Фактор	Зростання зайнятості в сільському господарстві	Зростання зайнятості в харчовій промисловості	Зростання зайнятості у виробництві одягу	Зростання зайнятості в енергопостачанні	Зростання зайнятості у водопостачанні	Зростання зайнятості в будівництві	Зростання зайнятості в оптовій торгівлі	Зростання зайнятості в роздрібній торгівлі	Зростання зайнятості в наземному транспорті	Зростання зайнятості у водному транспорті
Зростання зайнятості в секторі відпочинку	0,03	0,11	0,08	0,23	0,11	0,33	0,24	0,39*	-0,09	0,26
Зростання експорту туристичних послуг	-0,14	0,28	0,12	0,13	0,20	0,09	0,19	0,32	0,07	-0,11
Зростання імпорту туристичних послуг	-0,08	0,42*	0,12	0,12	0,34	0,11	0,36	0,30	0,42*	0,04
Зростання кількості готелів	0,26	0,24	0,16	0,28	0,41*	0,32	0,30	0,20	0,54**	0,32
Зростання кількості номерів у готелях	0,17	-0,06	0,02	0,20	0,29	0,06	0,35	0,06	0,27	-0,14
Зростання кількості ліжок-місць у готелях	0,19	-0,07	0,01	0,20	0,27	0,03	0,35	0,03	0,25	-0,14
Зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами	0,12	0,14	-0,04	0,24	-0,24	-0,14	0,14	0,02	-0,07	-0,00
Зростання кількості прибуття іноземних туристів	-0,13	0,22	0,30	0,13	-0,18	0,16	0,44*	0,16	0,15	-0,31
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи	0,05	0,33	0,50*	-0,01	-0,15	0,19	0,47	0,11	0,37	-0,11
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу	0,23	0,38	0,49	0,02	-0,35	0,16	0,23	-0,01	0,35	-0,25
Зростання витрат мешканців ЄС на туризм	-0,41*	-0,31	-0,07	0,36	0,24	0,38	0,28	0,25	0,11	0,28

Таблиця 5

Кореляція показників зайнятості суміжних з туризмом секторів з факторними показниками туристичного сектору (лаг – 1 рік)

Фактор	Зростання зайнятості в сільському господарстві	Зростання зайнятості в харчовій промисловості	Зростання зайнятості у виробництві одягу	Зростання зайнятості в енергопостачанні	Зростання зайнятості у водопостачанні	Зростання зайнятості в будівництві	Зростання зайнятості в оптовій торгівлі	Зростання зайнятості в роздрібній торгівлі	Зростання зайнятості в наземному транспорті	Зростання зайнятості у водному транспорті
Зростання зайнятості в авіатранспорті	-0,11	-0,25	0,07	-0,03	-0,26	0,01	-0,17	0,13	-0,33	0,10
Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	0,05	0,25	0,40*	0,33	0,21	0,34	0,12	0,62**	0,53**	0,25
Зростання зайнятості в секторі відпочинку	0,35	0,08	0,41*	0,33	0,23	0,33	0,02	0,36	0,46**	0,39*
Зростання експорту туристичних послуг	0,07	0,17	0,55**	0,01	-0,24	0,52**	0,18	0,14	-0,04	-0,01
Зростання імпорту туристичних послуг	0,14	0,29	0,52**	-0,02	-0,32	0,19	0,16	0,07	0,00	0,08
Зростання кількості готелів	-0,40	0,14	0,04	-0,44*	0,23	-0,03	0,40*	0,28	0,19	-0,13
Зростання кількості номерів у готелях	-0,36	0,12	-0,11	-0,49**	0,40*	-0,02	0,21	0,06	0,17	-0,22
Зростання кількості ліжок-місць у готелях	-0,36	0,12	-0,12	-0,49**	0,39	-0,05	0,19	0,04	0,16	-0,22
Зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами	-0,16	-0,54**	0,27	-0,02	-0,33	0,12	0,03	-0,20	-0,30	0,26
Зростання кількості прибуття іноземних туристів	-0,12	-0,01	0,38	0,30	-0,29	0,36	-0,12	0,01	0,07	0,23
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи	-0,06	-0,04	0,23	0,13	-0,24	0,19	-0,07	0,08	-0,11	0,09
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу	-0,16	-0,19	0,05	0,21	-0,09	0,10	-0,08	0,02	-0,09	0,09
Зростання витраток мешканців ЄС на туризм	-0,24	-0,12	0,29	0,07	0,51**	0,18	0,25	0,22	0,19	0,34

Зростанню зайнятості у виробництві одягу сприяє зростання зайнятості в готелях і ресторанах, зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи, а з лагом 1 рік – зростання зайнятості в готелях і ресторанах, зростання зайнятості в секторі відпочинку, зростання експорту туристичних послуг, зростання імпорту туристичних послуг. Тобто, виробництво одягу доволі тісно пов'язане з туристичним сектором, що підтверджує тезу про важливість мотиваційного чинника купівлі хутряних виробів для приїзду до Греції.

Зростанню зайнятості в енергопостачанні сприяє зростання зайнятості в авіатранспорті, а з лагом 1 рік – зменшення кількості готелів, кількості номерів у готелях, кількості ліжко-місць у готелях. Але це також важко пояснити з теоретичної точки зору.

Зростанню зайнятості у водопостачанні сприяє зростання кількості готелів із лагом 0 і 1 рік, зростання видатків мешканців ЄС на туризм.

Зростанню зайнятості в будівництві сприяє зростання зайнятості в готелях і ресторанах, а з лагом 1 рік – зростання експорту туристичних послуг.

Зростанню зайнятості в оптовій торгівлі сприяє зростання зайнятості в готелях і ресторанах, зростання кількості прибуття іноземних туристів, а з лагом 1 рік – зростання кількості готелів.

Зростанню зайнятості в роздрібній торгівлі сприяє зростання зайнятості в готелях і ресторанах (з лагом як 0, так і 1 рік) та секторі відпочинку.

Зростанню зайнятості в наземному транспорті сприяє з лагом 0 і 1 рік зростання імпорту туристичних послуг, зростання кількості готелів.

Зростанню зайнятості у водному транспорті сприяє зростання зайнятості в секторі відпочинку з лагом 1 рік.

Таким чином, серед досліджених факторів на зайнятість у авіатранспорті та секторі відпочинку впливають лише показники самого туристичного сектору. Водночас виявлено фактори, що діють на зайнятість у готелях і ресторанах з числа як показників туристичного сектору, так і загальноекономічних показників (динаміка ВВП, показники інфляції та валютного курсу). Ці загальноекономічні показники значною мірою перебувають за межами контролю уряду Греції. Зокрема, грошово-кредитну політику передано на рівень Євросистеми, драхму було замінено на колективну валюту євро, ВВП відкритої економіки Греції залежить від зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Розвиток туристичного сектору Греції також є фактором підвищення зайнятості у виробництві одягу і хутряних виробів, будівництві, роздрібній торгівлі, наземній торгівлі. З меншою ймовірністю (враховуючи меншу значущість коефіцієнтів кореляції) можна говорити також про вплив на зайнятість у комунальних послугах, оптовій торгівлі та водному транспорті.

Висновки. На основі аналізу було доведено безпосередній вплив трьох секторів, безпосередньо пов'язаних із туристичним сектором у Греції (авіатранспорт, готелі та ресторани, сектор відпочинку), на зайнятість населення.

Туристична галузь Греції, залежно від кон'юнктури ринку, безпосередньо забезпечує зайнятість для 380 тис. осіб у цій галузі. Практично ще стільки ж робочих місць забезпечується в суміжних галузях. Зокрема, доведено непрямий вплив показників динаміки міжнародного туризму в Греції на зайнятість у легкій промисловості (одягу і хутряних виробів), будівництві, роздрібній торгівлі, наземному транспорті, а меншою мірою – й у комунальних послугах, оптовій торгівлі та водному транспорті.

Водночас, вплив на зайнятість у сільському господарстві та харчовій промисловості незначний. На зайнятість в авіатранспорті впливають не стільки вартісні, скільки натуральні показники міжнародного туризму (кількість прибулих іноземних туристів, проведених ночей). Для зайнятості в готелях і ресторанах більшу роль відіграють вартісні показники (експорт туристичних послуг, приріст ВВП), небезпеку становить дороге євро. Зайнятість у секторі розваг виявилась слабко пов'язаною з показниками динаміки міжнародного туризму (впливають лише сукупні видатки мешканців ЄС на туризм). Суперечливою з теоретичної зори також є негативна, але переважно незначуща, кореляція зайнятості в секторі туризму з кількістю готелів, номерів та ліжко-місць.

Література

1. Eurostat. Unemployment statistics, September 2000–2014. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics/
2. European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Economic situation. European Economic Forecast, Autumn 2014. Forecasts for Greece. http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/countries/greece_en.htm Buhalis Dimitrios. Tourism on the Greek Islands: Issues of Peripherality, Competitiveness and Development. International journal of tourism research Issue 1, 1999, pp. 341–358.
3. Dritsakis, Nikolaos. Tourism as a long-run economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysis. Tourism Economics, Volume 10, Number 3, 1 September 2004, pp. 305–316 (12).
4. Dritsaki Chaido. Real wages as determinant of labour productivity in tourism. Tourism and Hospitality Management, Vol. 15, No. 1, pp. 101–105, 2009.

5. Ivanov Stanislav, Craig Webster,. Measuring the impact of tourism on economic growth. Tourism Economics, Volume 13, Number 3, September 2007, pp. 379-388(10)
6. Leontidou, L.; Williams, A. M.; Shaw, G. Greece: prospects and contradictions of tourism in the 1980s. Tourism & economic development: Western European experiences. Editors Williams, A. M.; Shaw, G. 1991 pp.–84–106.
7. Szivas Edith, Riley Michael, Tourism employment during economic transition, Annals of Tourism Research Volume 26, Issue 4, October 1999, Pages 747–771.
8. Travel & tourism employment 2000–2012. SETE, based on data provided by the UNWTO, February 2013.

Додаток

Таблиця А1

Джерела даних для показників зайнятості та їх факторів

Назва фактору	Джерело	Назва у джерелі
<i>Показники зростання зайнятості в секторі міжнародного туризму (у % до попереднього року)</i>		
Зростання зайнятості в авіатранспорті	Eurostat	Employment (Air transport– until 2008; Air transport– after 2008)
Зростання зайнятості в готелях і ресторанах	Eurostat	Employment (Hotels and restaurants– until 2008;Accommodation + Food and beverage service activities + Travel agency, tour operator reservation service and related activities – after 2008)
Зростання зайнятості в секторі відпочинку	Eurostat	Employment (Recreational, cultural and sporting activities– until 2008;Travel agency, tour operator reservation service and related activities + Creative, arts and entertainment activities + Libraries, archives, museums and other cultural activities +Gambling and betting activities +Sports activities and amusement and recreation activities – after 2008)

Назва фактору	Джерело	Назва у джерелі
<i>Показники зростання зайнятості в суміжних із міжнародним туризмом секторах (у % до попереднього року)</i>		
Зростання зайнятості в сільському господарстві	Eurostat	Employment (Agriculture, hunting and related service activities – until 2008; Crop and animal production, hunting and related service activities – after 2008)
Зростання зайнятості в харчовій промисловості	Eurostat	Employment (Manufacture of food products and beverages– until 2008; Manufacture of food products + Manufacture of beverages – after 2008)
Зростання зайнятості у виробництві одягу	Eurostat	Employment (Manufacture of wearing apparel; dressing; dyeing of fur – until 2008; Manufacture of wearing apparel – after 2008)
Зростання зайнятості в енергопостачанні	Eurostat	Employment (Electricity, gas, steam and hot water supply – until 2008; Electricity, gas, steam and air conditioning supply– after 2008)
Зростання зайнятості в водопостачанні	Eurostat	Employment (Collection, purification and distribution of water– until 2008; Water collection, treatment and supply – after 2008)
Зростання зайнятості в будівництві	Eurostat	Employment (Construction– until 2008; Construction of buildings + Civil engineering + Specialised construction activities – after 2008)
Зростання зайнятості в оптовій торгівлі	Eurostat	Employment (Wholesale trade and commission trade, except of motor vehicles and motorcycles– until 2008; Wholesale trade, except of motor vehicles and motorcycles – after 2008)
Зростання зайнятості в роздрібній торгівлі	Eurostat	Employment (Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles; repair of personal and household goods– until 2008; Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles – after 2008)
Зростання зайнятості в наземному транспорті	Eurostat	Employment (Land transport; transport via pipelines– until 2008; Land transport and transport via pipelines – after 2008)
Зростання зайнятості у водному транспорті	Eurostat	Employment (Water transport– until 2008; Water transport– after 2008)

Назва фактору	Джерело	Назва у джерелі
<i>Інші показники туристичного сектору (зростання у % або у відсоткових пунктах у випадку ринкових часток)</i>		
Зростання експорту туристичних послуг	Eurostat	Services exports travel
Зростання імпорту туристичних послуг	Eurostat	Services import travel
Зростання кількості готелів	Eurostat	Hotels and similar accomodations (number of establishments)
Зростання кількості номерів у готелях	Eurostat	Hotels and similar accomodations (bedrooms)
Зростання кількості ліжко-місць у готелях	Eurostat	Hotels and similar accomodations (bed-places)
Зростання кількості ночей, проведених у готелях нерезидентами	Eurostat	Nights spent at tourist accommodation establishments (non-residents in Hotels and similar accomodations)
Зростання кількості прибуття іноземних туристів	WDI (World Development Indicators)	International tourism, number of arrivals
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всієї Європи	MARKET SHARE OF GREEK TOURISM 2000-2012 SETE, Hellenic Statistical Authority, UNWTO 2013	Market Share of Greece in Europe (Arrivals)
Зростання частки прибуття іноземних туристів відносно всього світу	MARKET SHARE OF GREEK TOURISM 2000-2012 SETE, Hellenic Statistical Authority,	Share of Greece in World Market (Arrivals)

Назва фактору	Джерело	Назва у джерелі
	UNWTO 2013	
Зростання витратків мешканців ЄС на туризм	WDI	International tourism, expenditures (current US\$) – European Union
<i>Інші показники (зростання у % або у відсоткових пунктах, якщо показник вимірюється у % від ВВП або іншої величини)</i>		
Зростання дефіциту державного бюджету	WDI	Cash surplus/deficit (% of GDP)
Зростання прямих іноземних інвестицій	WDI	Foreign direct investment, net inflows (% of GDP)
Зростання ВВП	WDI	GDP growth (annual %)
Зростання споживання уряду	WDI	General government final consumption expenditure (annual % growth)
Зростання валових інвестицій	WDI	Gross capital formation (% of GDP)
Зростання цін	WDI	Inflation, consumer prices (annual %)
Зростання інфляції	WDI	Inflation, consumer prices (annual %)
Зростання поточних трансфертів з-за кордону	WDI	Net current transfers from abroad (current US\$)
Зростання реального ефективного валютного курсу відносно 2005 р.	WDI	Real effective exchange rate index (2005 = 100)
Зростання доходів бюджету крім грантів	WDI	Revenue, excluding grants (% of GDP)
Зростання субсидій та інших трансфертів з бюджету	WDI	Subsidies and other transfers (% of expense)
Зростання податкових доходів	WDI	Tax revenue (% of GDP)

Назва фактору	Джерело	Назва у джерелі
Зростання частки податків у доходах бюджету	WDI	Taxes on goods and services (% of revenue)
Зростання частки прямих податків у доходах бюджету	WDI	Taxes on income, profits and capital gains (% of revenue)
Зростання ВВП світу	WDI	GDP growth (annual %) – World
Зростання ВВП ЄС	WDI	GDP growth (annual %) – European Union

Стаття надійшла до редакції 3 листопада 2014 р.